

**ОЦІНКА РІВНЯ СТІЙКОГО РОЗВИТКУ АГРОПРОМИСЛОВОГО
СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ
ОЦЕНКА УРОВНЯ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ
АГРОПРОМЫШЛЕННОГО СЕКТОРА ЭКОНОМИКИ УКРАИНЫ
ESTIMATION OF THE LEVEL OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF
THE AGRIBUSINESS OF THE ECONOMY OF UKRAINE**

Берест М. М.

Дудка М. О.

Берест М. Н.

Дудка М. А.

Berest M.

Dudka M.

Анотація. Агропромисловий сектор економіки є однією з найважливіших ланок економічної системи України, а підтримка його стійкого розвитку надає можливість забезпечити населення продовольчими товарами, промисловість – сировиною, зовнішню торгівлю – експортними товарами, а державу – зростанням валютних доходів. У даному зв'язку доцільним являється оцінка рівня стійкого розвитку АПК економіки України.

Метою статті є формування підходу до оцінки рівня стійкого розвитку АПК як складової економіки України на основі застосування методу таксономічного аналізу.

Стаття присвячена дослідженню актуальних проблем оцінки рівня стійкого розвитку агропромислового сектору економіки України. Обґрунтовано та охарактеризовано основні складові, що пропонується використовувати для оцінки рівня стійкого розвитку АПК. Сформовано перелік індикаторів оцінки рівня стійкого розвитку в розрізі виділених складових. Побудовано систему інтегральних показників оцінки рівня стійкого розвитку за допомогою методу таксономічного аналізу. Проведено оцінку та охарактеризовано рівень стійкого розвитку агропромислового сектору економіки.

В дослідженні виявлено, що за останні роки спостерігається переважно висхідний рівень стійкого розвитку АПК. Окремої уваги заслуговує екологічна складова стійкого розвитку агропромислового сектору, що формує потребу у проведенні підприємствами галузі відповідних заходів щодо підвищення її рівня та підкреслює необхідність розробки механізмів адаптації до несприятливих умов функціонування та зменшення негативного впливу від господарської діяльності суб'єктів АПК на навколишнє середовище. У даному зв'язку в ході подальших досліджень у даному напрямку доцільно виділити розробку стратегій формування фінансового забезпечення стійкого розвитку АПК та виявлення факторів зовнішнього середовища, які впливають на рівень стійкого розвитку агропромислового сектору.

Аннотація. Агропромисловий сектор економіки являється одним из важнейших звеньев экономической системы Украины, а поддержка его устойчивого развития предоставляет возможность обеспечить население продовольственными товарами, промышленность – сырьем, внешнюю торговлю – экспортными товарами, а государство – ростом валютных доходов. В данной связи целесообразным представляется проведение оценки уровня устойчивого развития АПК экономики Украины.

Целью статьи является формирование подхода к оценке уровня устойчивого развития АПК как составляющей экономики Украины на основе применения метода таксономического анализа.

Статья посвящена исследованию актуальных проблем оценки уровня устойчивого развития агропромышленного сектора экономики Украины. Обоснованы и охарактеризованы основные составляющие, которые предлагается использовать для оценки уровня устойчивого развития АПК. Сформирован перечень индикаторов оценки уровня устойчивого развития в разрезе выделенных составляющих. Построена система интегральных показателей оценки уровня устойчивого развития с помощью метода таксономического анализа. Проведена оценка и охарактеризован уровень устойчивого развития агропромышленного сектора экономики.

В исследовании выявлено, что за последние годы наблюдается преимущественно восходящий уровень устойчивого развития АПК.

Отдельного внимания заслуживает экологическая составляющая устойчивого развития агропромышленного сектора, что обуславливает потребность в проведении предприятиями отрасли соответствующих мер по повышению ее уровня и подчеркивает необходимость разработки механизмов адаптации к неблагоприятным условиям функционирования и уменьшения негативного влияния хозяйственной деятельности субъектов АПК на окружающую среду. В данной связи в ходе дальнейших исследований в этом направлении целесообразно выделить разработку стратегий формирования финансового обеспечения устойчивого развития АПК и выявление факторов внешней среды, которые влияют на уровень устойчивого развития агропромышленного сектора.

Annotation. The agribusiness of Ukraine's economy is one of the most important links in economic system, and support for its sustainable development provides an opportunity to provide the population with food products, industry-raw materials, foreign trade-export goods, and the state-the growth of foreign exchange earnings. In this regard, it is advisable to assess the level of sustainable development of the agribusiness of the Ukrainian economy.

The purpose of the article is to form an approach to assessing the level of sustainable development of the agribusiness as a component of the Ukrainian economy based on the application of the method of taxonomic analysis.

The article is devoted to the study of actual problems of assessing the level of sustainable development of the agribusiness of the Ukrainian economy. The main components of sustainable development that have been used to assess the level of sustainable development of the agribusiness are substantiated and characterized. A list of indicators for assessing the level of sustainable development in the context of the selected components was developed. A system of integrated indicators for assessing the level of sustainable development is constructed using the method of taxonomic analysis. The level of sustainable development of the agribusiness of the economy was assessed and characterized.

The study revealed that in recent years there has been a predominantly upward level of sustainable development of the agribusiness. The ecological

component of the sustainable development of the agribusiness deserves special attention, which creates the need for industry companies to take appropriate measures to improve its level of sustainable development and stresses the need to develop mechanisms for adapting to unfavorable operating conditions and reducing the negative impact of economic activities of agribusiness companies on the environment. In this connection, in the course of further research in this direction, it is expedient to highlight the development of strategies for the formation of financial support for sustainable development of the agribusiness and the identification of environmental factors that affect the level of sustainable development of the agribusiness.

Ключові слова: агропромисловий сектор, стійкий розвиток, складові стійкого розвитку, інтегральний показник рівня розвитку, таксономічний аналіз.

Ключевые слова: агропромышленный сектор, устойчивое развитие, составляющие устойчивого развития, интегральный показатель уровня развития, таксономический анализ.

Keywords: agribusiness, sustainable development, components of sustainable development, integral indicator of the level of development, taxonomic analysis.

Однією з найважливіших структурних складових забезпечення економічної безпеки держави виступає продовольча безпека, гарантом якої є стабільне та ефективне функціонування агропромислового сектору (АПК) економіки України. Так, частка продукції АПК в експорті товарів України в 2016 р. була максимальною серед усіх галузей та склала 42,03%, що на 700 млн. дол. США або на 4,58 % більше у порівнянні з 2015 р. [1], що підкреслює посилення ролі галузі у формуванні доходів бюджету та високий рівень її експортного потенціалу. Отже, АПК є однією з найважливіших ланок економічної системи України, а підтримка його стійкого розвитку надає можливість забезпечити населення продовольчими товарами, промисловість – сировиною, зовнішню торгівлю – експортними товарами, а державу –

зростанням валютних доходів. У даному зв'язку доцільним являється оцінка рівня стійкого розвитку АПК економіки України.

Поглиблений аналіз теоретичних та практичних проблем стійкого розвитку аграрного сектору відображено в працях українських вчених. Зокрема, Є. М. Борщук [2] досліджував основні теорії стійкого розвитку еколого-економічних систем; З. В. Герасимчук [3] розглядала методологію та практику регіональної політики сталого розвитку; Б. М. Данилишин [4] акцентував увагу саме на природно-ресурсний потенціал сталого розвитку України; О. Л. Попова [5] вивчала політику та механізм сталого розвитку агросфери України; Ю. М. Лопатинським [6] виділені детермінанти сталого розвитку аграрних підприємств. Проте на даний час не вирішеною залишається проблема комплексного оцінювання рівня стійкого розвитку агропромислового сектору економіки. У зв'язку з цим виникає необхідність уточнення сучасного розуміння змісту терміну «стійкий розвиток», формування обґрунтованого підходу до оцінювання рівня стійкого розвитку АПК та аналітичного дослідження виявлених тенденцій.

Метою статті є формування підходу до оцінки рівня стійкого розвитку АПК як складової економіки України на основі застосування методу таксономічного аналізу.

Розглянемо сучасні підходи до розуміння категорії «стійкість». Так, в 1970-х роках термін «стійкість» було вперше використано для опису економіки в рівновазі з основними екологічними системами підтримки. Це було пов'язано з зауваженнями екологів щодо обмеженості зростання та представленням альтернативи «стійкий стан економіки» для вирішення екологічних проблем. Поняття стійкості (*firmness, stability*) [7] поширене не лише в економіці, воно є об'єктом дослідження у природничих, гуманітарних та технічних науках протягом багатьох років. У даному зв'язку доцільно узагальнити сучасні підходи до змісту досліджуваної категорії (табл. 1).

Таким чином, поняття стійкості є загально дисциплінарним, його застосовують у різних галузях, воно споріднене із такими поняттями, як рівновага й постійність. Узагальнення виділених підходів дозволяє розуміти стійкість як властивість об'єкта зберігати або відновлювати свої

властивості та функціональний стан незалежно від впливу факторів зовнішнього та внутрішнього середовища.

Таблиця 1

Узагальнення сучасних підходів до змісту категорії «стійкість»
 [Generalization of modern approaches to the content of the category
 «sustainability»]

№	Автор, джерело	Сутнісний зміст категорії
1	Великий енциклопедичний словник, [11]	спроможність відновлювати попередній (або близький до нього) стан після деякого збурення, яке виявляється у відхиленні параметрів від номінального значення
2	Словник української мови, [12, с. 710]	здатність витримувати зовнішній вплив, протидіяти чомусь; довго зберігати і виявляти свої властивості, не піддаватися руйнуванню, псуванню і т. ін.
3	В. Даль, [13]	здатність вистояти супроти чогось, встояти, успішно протистояти силі, витримати, не поступитися
4	В. В. Артюхов, [14, с. 97].	властивість співпадати по ознаках до і після змін, викликаних діями факторів
5	М. О. Гончаренко, [15, с. 7]	впорядкування технічних, економічних, екологічних, соціальних і наукових ресурсів таким чином, що результуюча система може підтримуватися в стані рівноваги в часі й просторі

Аналіз літературних джерел щодо змісту категорії «розвиток» [8-10], дозволило зробити такий висновок: він являє собою унікальний процес трансформації підприємства як відкритої системи в просторі і часі на основі якісних та/або кількісних змін, який спрямований на забезпечення гнучкості та адаптивності шляхом досягнення взаємодії між ресурсами, технологіями, менеджментом підприємства з зовнішнім середовищем з метою забезпечення досягнення його глобальних цілей.

Поєднання розглянутих категорій призвело до виникнення терміну «стійкий розвиток», що його вперше було розглянуто в аспекті дослідження екологічних перетворень на конференції ООН у 1972 р. у Стокгольмі [16]. У науковій праці «Стратегія всесвітнього збереження: збереження існуючих ресурсів для «сталого розвитку» стійкий розвиток визначався як покращення якості життя в межах можливостей (місткості) екосистем, які залишатимуться в стані відносної рівноваги [17]. На

засіданні Міжнародної комісії з навколишнього середовища і розвитку (1987 р.), де було наголошено на потребах задоволення теперішніх та захисту майбутніх потреб людства, поняття «стійкий розвиток» (sustainable development) було уточнено як: «Це такий розвиток, який задовольняє потреби сьогодення, але не ставить під загрозу можливість майбутніх поколінь задовольняти свої потреби» [18]. Розглядаючи еволюцію концепції стійкого розвитку, варто зазначити, що тут важливу роль відіграли такі міжнародні документи, події та заходи: (табл. 2).

Таблиця 2

Міжнародні документи, події та заходи концепції стійкого розвитку(сформовано на основі [6, 19])

[International documents, events and activities of the concept of sustainable development (formed on the basis of [6, 19])]

№	Документи, події та заходи
1	наукові праці В. Вернадського про ноосферу
2	конференція Організації Об'єднаних Націй (ООН) з проблем навколишнього середовища (Стокгольм, 1972 р.) – визначений зв'язок економічних, соціальних і екологічних проблем;
3	наукові доповіді Римського клубу (1972 р.)
4	звіт Всесвітньої комісії ООН з навколишнього середовища та розвитку (1987 р.)
5	конференція ООН з проблем навколишнього середовища та розвитку (Ріо-де-Жанейро, 1992 р.) – концепція сталого розвитку була визнана найбільш прийнятною
6	глобальна конференція зі сталого розвитку малих острівних держав, що розвиваються (Бриджтаун, 1994 р.)
7	зустріч на вищому рівні «Планета Земля» +5 (Нью-Йорк, 1997 р.)
8	Всесвітній саміт з питань сталого розвитку (Йоганнесбург, 2002 р.)
9	Маврикійська стратегія з подальшого впровадження Програми дій щодо забезпечення сталого розвитку малих острівних країн, що розвиваються (Маврикії, 2005 р.)
10	рамкова конвенція про охорону та сталий розвиток Карпат (2008 р.)
11	спеціальна сесія Генеральної Асамблеї ООН: Майбутнє сталого розвитку (Нью-Йорк, 2009 р.)
12	15-та щорічна Міжнародна конференція дослідження сталого розвитку в Утрехті (Нідерланди, 2009 р.)
13	18-та сесія Комісії зі сталого розвитку (Нью-Йорк, 2011 р.)
14	конференція ООН з питань сталого розвитку, відома як «Ріо +20» (Ріо-де-Жанейро, 2012 р.)
15	Резолюція A/RES/70/1, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 25 вересня 2015 року, про підсумковий документ «Перетворення нашого світу: Порядок денний сталого розвитку 2030»

Саме на конференції Організації Об'єднаних Націй (ООН) з проблем навколишнього середовища (Стокгольмська Декларація, 1972 р.) був визначений зв'язок економічних, соціальних і екологічних проблем суспільства, що поклало початок концепції стійкого розвитку, а вже на конференції ООН з проблем навколишнього середовища та розвитку (Ріо-де-Жанейро, 1992 р.) концепція стійкого розвитку була визнана найбільш прийнятною та були визначені пріоритетні напрямки її подальшого розвитку.

Термін «sustainable development» має певні особливості тлумачення мовами різних країн. Офіційний переклад терміна «sustainable development» українською мовою звучить як «сталий розвиток», що відповідно до академічного тлумачного словника української мови [20] трактується як постійний, незмінний, що є синонімом до поняття «стійкий», тому надалі будемо розглядати загальноприйняте в науковій літературі поняття «стійкий розвиток».

На сьогоднішній день існує багато різноманітних поглядів на дану дефініцію, але єдиний підхід до визначення її змісту в даний час відсутній. Проте необхідно зазначити, що автори по-різному трактують поняття «стійкий розвиток», приділяючи увагу певним, істотним, на їх думку, характеристикам.

Аналіз літературних джерел щодо розуміння змісту поняття «стійкий розвиток» [3-5; 16; 21, с. 243; 22; *Ошибка! Неизвестный аргумент ключа.*, С. 14; 24, с. 73; 25; 26; 27, с. 6-8] дозволив узагальнити проаналізовані підходи та встановити, що стійкий розвиток уособлює здатність суб'єкта в процесі його трансформації у просторі і часі протидіяти негативним впливам з боку зовнішнього середовища та підтримувати ключові індикатори діяльності на заданому рівні.

Для проведення оцінки рівня стійкого розвитку агропромислового сектору економіки в даному дослідженні пропонується методика, що складається з чотирьох комплексних етапів (рис. 1).

Так, метою першого етапу є виділення системоутворюючих складових стійкого розвитку АПК, його реалізацію пропонується здійснювати за допомогою аналізу літературних джерел та сучасних підходів до розуміння стійкого розвитку в суспільстві.

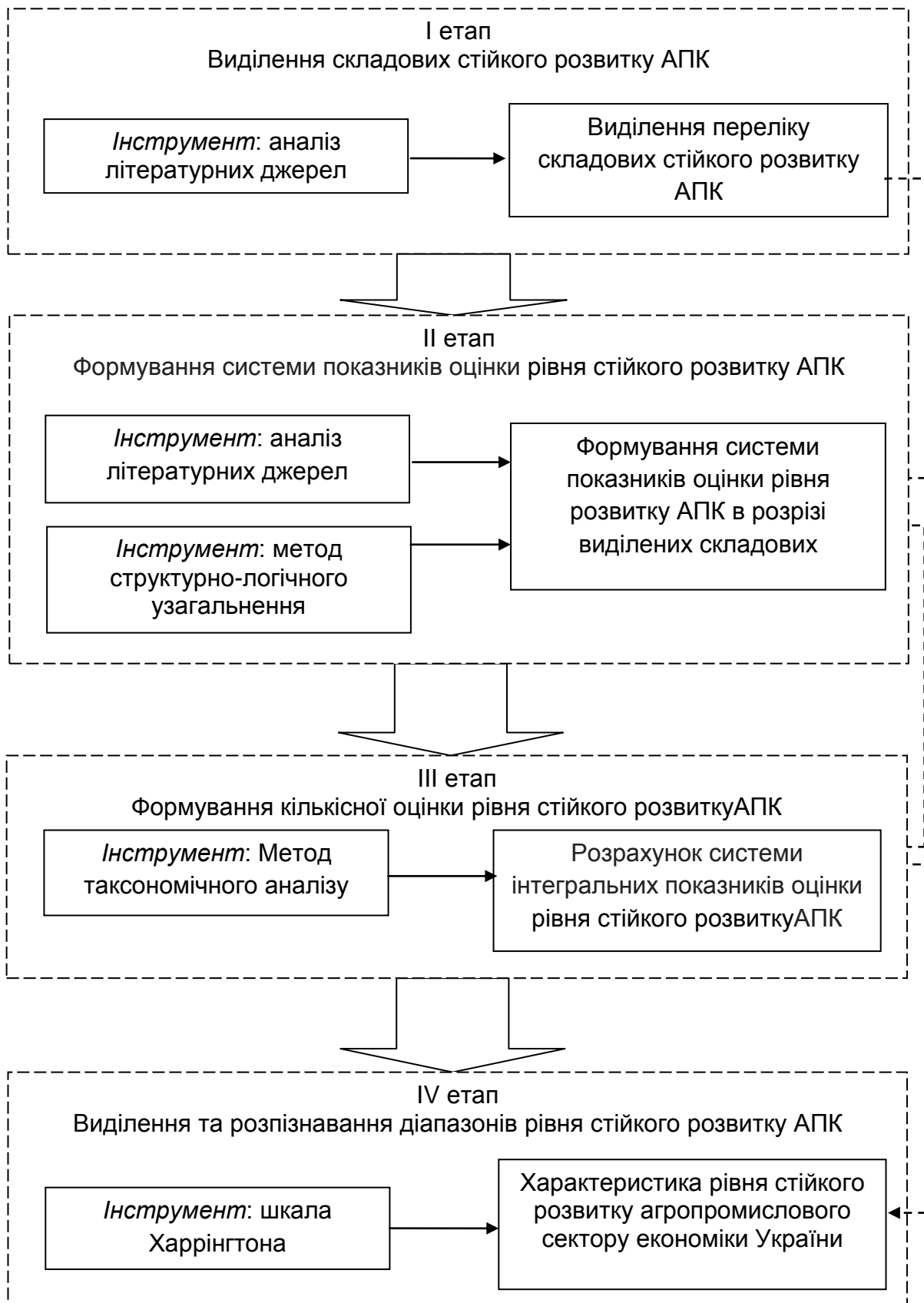

Рис. 1.Методика оцінки рівня стійкого розвитку АПК
 [Methods of assessment the level of sustainable development of agribusiness]

Проведений аналіз еволюції підходів до формування концепції стійкого розвитку в суспільстві доводить, що на сучасному етапі для його забезпечення необхідно враховувати вплив навколишнього, економічного та суспільного середовища, що підтверджується поглядами сучасних науковців (рис. 2).

Рис. 2. Схема концепції стійкого розвитку [6]
[The concept of sustainable development [6]]

Примітки:

Умовні позначення:

1 – сприятливий для життя розвиток (охорона здоров'я, збереження біорізноманітності);

2 – справедливий розвиток (зайнятість, бізнес-етика, підвищення рівня кваліфікації та доходів);

3 – прийнятний розвиток (ефективне використання ресурсів, управління життєвим циклом розвитку);

4 – стійкий розвиток.

У даному зв'язку особливості функціонування суб'єктів АПК вимагають виділення трьох системоутворюючих складових в контексті забезпечення їх стійкого розвитку: економічної, соціальної та екологічної. Їх поєднання з метою оцінки рівня розвитку суб'єктів АПК дозволить встановити вплив кожної з них на загальний рівень розвитку агропромислового сектору та визначити пріоритетні напрямки щодо підвищення ефективності його діяльності.

Метою другого етапу є формування системи показників оцінки рівня розвитку АПК в розрізі виділених складових. Так, в якості основних вимог до використовуваних показників та їх практичної застосовності є:

а) подання їх у кількісній формі;

б) доступність інформації, необхідної для визначення значень показників (можливі джерела інформації – відкритий друк (наукові літературні джерела, аналітичні статті), статистична інформація);

в) інформативність, тобто здатність точно і достовірно відображати необхідну для цілей дослідження релевантну інформацію.

Реалізація даного етапу передбачає застосування таких інструментів, як аналіз літературних джерел та метод логічного узагальнення. Крім того, слід підкреслити, що формування сукупності показників проводиться в розрізі складових стійкого розвитку, виділених на попередньому етапі, отримані результати подано в табл. 3.

Таблиця 3

Показники оцінки стійкого розвитку агропромислового сектору
[Indicators to measure the sustainable development of the agricultural sector]

Складові стійкого розвитку	Показник
1	2
Економічна	Індекс цін реалізації продукції сільського господарства сільськогосподарськими підприємствами, (%)
	Обсяг інвестицій в сільське, лісове та рибне господарства, (млрд. грн.)
	Обсяг експорту продукції АПК України, (млрд. дол. США)
	Валовий внутрішній продукт сільського, лісового та рибного господарства, скоригована на індекс інфляції в Україні, (млрд. грн.)
	Валовий збір зернових та зернобобових культур, (тис. т.)
	Чистий прибуток, (млн. грн.)
	Необоротні активи сільського, лісового та рибного господарства (млн. грн.)
	Частка валового внутрішнього продукту сільського, лісового та рибного господарства в ВВП України, (%)
	Частка продукції АПК в експорті товарів України, (%)
Соціальна	Середньомісячна заробітна плата в сільському, лісовому та рибному господарстві, скоригована на індекс інфляції в Україні, (грн.)

1	2
	Частка зайнятого населення в сільському, лісовому та рибному господарстві в зайнятому населенні України, (%)
	Потреба роботодавців у працівниках в сільському, лісовому та рибному господарстві, (тис. осіб)
	Частка працевлаштованих в АПК в загальному обсязі працевлаштованих зареєстрованих безробітних в Україні, (%)
Екологічна	Частка відходів в сільському, лісовому та рибному господарстві в об'ємі всіх утворених відходів, (%)
	Посівна площа сільськогосподарських культур, (тис. га)
	Коефіцієнт завантаження посівної площі зернових культур

Таким чином, в дослідженні сформовано систему показників оцінки рівня стійкого розвитку агропромислового сектору економіки України в розрізі складових стійкого розвитку.

Метою третього етапу є формування кількісної оцінки рівня стійкого розвитку АПК, що пропонується здійснювати через побудову системи інтегральних показників з використанням методу таксономічного аналізу.

Вибір даного економіко-математичного інструментарію обумовлений тим, що він застосовується для оцінки поведінки багатомірних об'єктів, функціонування яких описується досить великим набором показників, та для оцінки безпосередньо рівня розвитку, а також дає можливість одержати однозначну кількісну оцінку стану досліджуваного об'єкта у вигляді інтегрального таксономічного показника. Крім того, отриманий показник є нормованим, тобто змінюється в межах від 0 до 1, що дозволяє отримувати однозначну економічну інтерпретацію отриманих результатів.

Вихідні дані для побудови інтегральних показників оцінки рівня стійкого розвитку агропромислового сектору загалом та за складовими за період 2007- 2016 рр. сформовано за джерелами статистичної інформації [Ошибка! Источник ссылки не найден.] та наведено в табл. 4.

Результати побудови інтегральних показників оцінки рівня стійкого розвитку агропромислового сектору загалом та за складовими за період 2007-2016 рр. наведено в табл. 5 та на рис. 3 (розраховано за даними табл. 4).

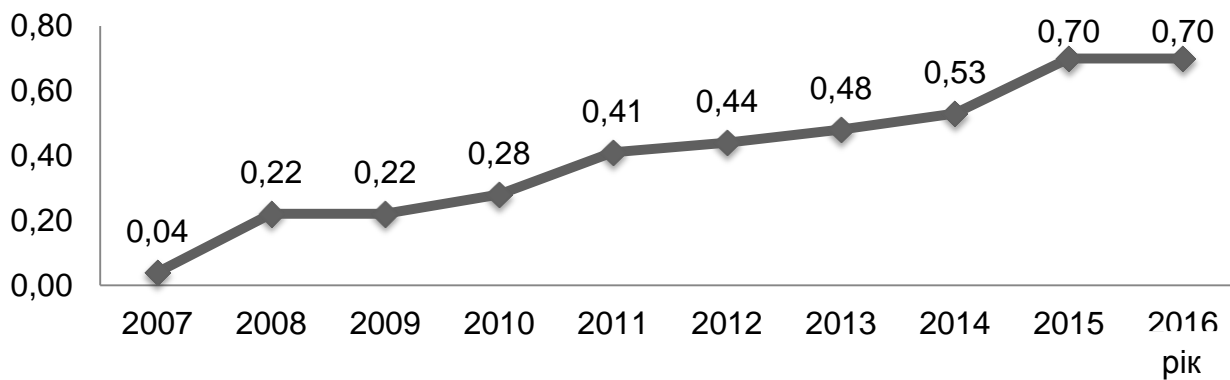

Вихідні дані для побудови інтегральних показників оцінки рівня стійкого розвитку АПК
 [Initial data for the construction of integral indicators of sustainable agribusiness development level assessment]

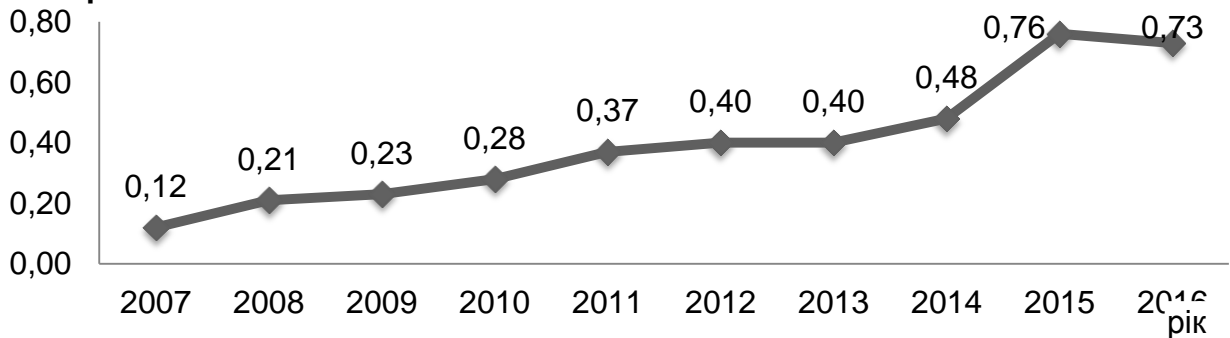
№	Показник	Рік									
		2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1	Індекс цін реалізації продукції сільського господарства сільськогосподарськими підприємствами, (%)	138,0	110,3	106,4	130,0	113,6	106,8	97,1	124,3	154,5	109
2	Обсяг інвестицій в сільське, лісове та рибне господарства, (млрд. грн.)	9,52	16,89	9,38	12,23	18,18	19,1	15,6	12,3	27,9	44,2
3	Обсяг експорту продукції АПК України, (млрд. дол. США)	6,2	10,8	9,5	9,9	12,8	17,9	17	16,7	14,6	15,3
4	Валовий внутрішній продукт сільського, лісового та рибного господарства, скоригована на індекс інфляції в Україні, (млрд. грн.)	35,08	38,59	58,24	73,68	101,87	110,01	128,10	129,02	167,35	246,62
5	Валовий збір зернових та зернобобових культур, (тис. т.)	29294,9	53290,1	46028,3	39270,9	56746,8	46216,2	63051,3	63798	60126	66088
6	Чистий прибуток, (млн. грн.)	6854,1	5789,2	7584,8	17276	25383,5	26787,2	14984,5	21481,3	102849	90160,4
7	Необоротні активи сільського, лісового та рибного господарства, (млн. грн.)	42718,7	59536,6	65693,9	69561,5	86875,3	101829,6	117942,3	123008,8	171147	218567,8
8	Частка валового внутрішнього продукту сільського, лісового та рибного господарства в ВВП України, (%)	5,67	4,98	7,16	7,43	8,18	7,78	8,85	10,15	12,06	11,63

Закінчення табл. 4

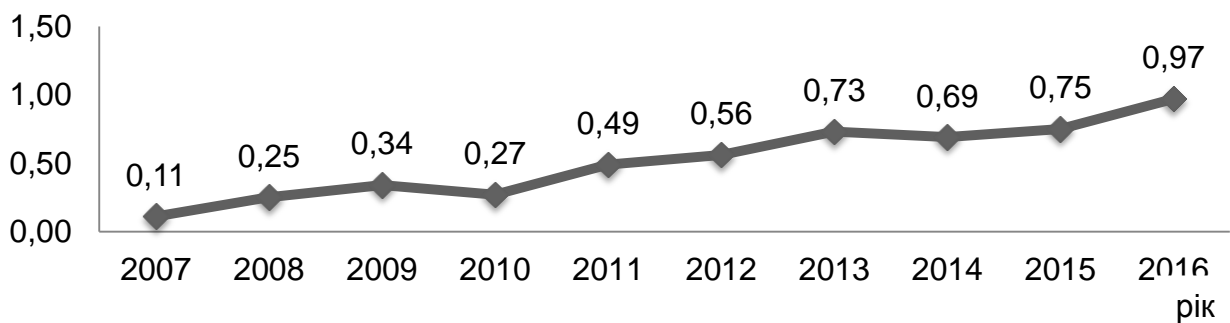
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
9	Частка продукції АПК в експорті товарів України, (%)	12,60	16,12	23,93	19,26	18,71	26,02	26,86	30,98	38,32	42,03
10	Середньомісячна заробітна плата в сільському, лісовому та рибному господарстві, скоригована на індекс інфляції в Україні, (грн.)	628,64	879,80	1073,91	1310,72	1720,84	2027,05	2258,71	1982,39	2191,21	3483,99
11	Частка зайнятого населення в сільському, лісовому та рибному господарстві в зайнятому населенні України, (%)	16,67	15,84	15,61	15,37	16,78	17,18	17,53	17,10	17,46	17,61
12	Потреба роботодавців у працівниках в сільському, лісовому та рибному господарстві (тис. осіб)	7,3	4	2,2	2,7	2,9	2,5	2,3	1,6	1,2	1,5
13	Частка працевлаштованих в АПК в загальному обсязі працевлаштованих зареєстрованих безробітних в Україні, (%)	18,20	18,79	21,77	18,07	19,96	19,92	25,50	26,77	26,92	26,92
14	Частка відходів в сільському, лісовому та рибному господарстві в об'ємі всіх утворених відходів, (%)	8,66	9,37	18,76	2,01	2,78	2,27	2,30	2,38	2,80	2,95
15	Посівна площа сільськогосподарських культур, (тис. га)	26060	27133	26990	26952	27670	27801	28329	27239	26902	26775,6
16	Коефіцієнт завантаження посівної площі зернових культур	0,89	0,98	0,98	0,97	0,97	0,96	0,97	0,99	0,99	1,00

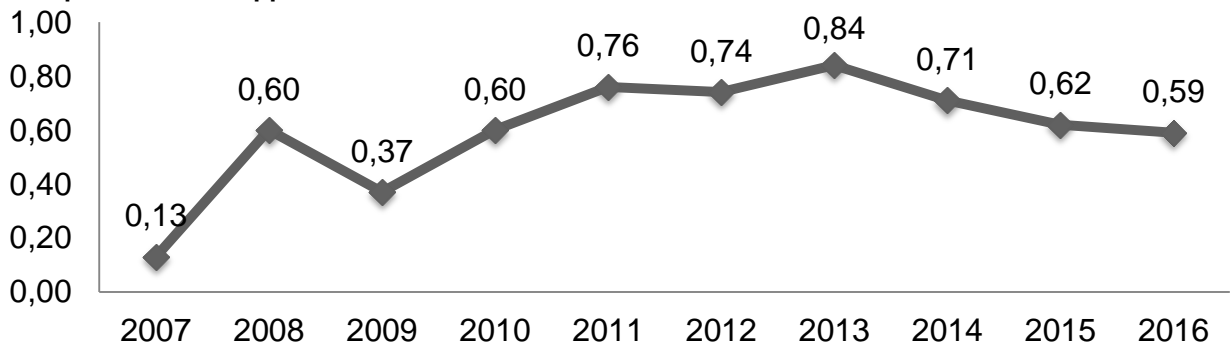
а) інтегральний показник АПК

б) економічна складова

в) соціальна складова

г) екологічна складова

рік

Рис. 3. Динаміка системи інтегральних показників оцінки рівня стійкого розвитку АПК

[Dynamics of the system of integrated indicators for assessing the level of sustainable development of the agribusiness]

Результати розрахунку системи інтегральних показників оцінки рівня стійкого розвитку АПК

[Results of the calculation of the system of integral indicators of the assessment of the level of sustainable development of the agribusiness]

Інтегральний показник рівня стійкого розвитку	Рік									
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
АПК в цілому (I_{APK})	0,04	0,22	0,22	0,28	0,41	0,44	0,48	0,53	0,7	0,7
Економічна (I_{econ})	0,12	0,21	0,23	0,28	0,37	0,4	0,4	0,48	0,76	0,73
Соціальна (I_{soz})	0,11	0,25	0,34	0,27	0,49	0,56	0,73	0,69	0,75	0,97
Екологічна (I_{ekolog})	0,13	0,6	0,37	0,6	0,76	0,74	0,84	0,71	0,62	0,59

Аналіз динаміки побудованих показників дозволив відзначити таке: інтегральний показник рівня розвитку агропромислового комплексу протягом аналізованого періоду зростає, що свідчить про наявну тенденцію щодо підвищення рівня стійкості розвитку даної галузі;

інтегральні показники, що характеризують рівень стійкого розвитку АПК за його системоутворюючими складовими, мають різноспрямовані тенденції, що підтверджує неоднозначність впливу виділених складових на загальну динаміку стійкого розвитку АПК;

висхідну тенденцію демонструють таксономічні показники, що характеризують економічну та соціальну складові, що свідчить про їх позитивний вплив на забезпечення стійкого розвитку галузі;

інтегральний показник екологічної складової відображає стійку тенденцію до падіння.

Таким чином, результатом реалізації даного етапу методики є побудована система інтегральних показників оцінки рівня стійкого розвитку агропромислового сектору.

Метою четвертого етапу є виділення та розпізнавання діапазонів рівня стійкого розвитку АПК. Для цього в дослідженні пропонується використання вербально-числової шкали Харрінгтона, яка дозволяє ефективно виміряти ступінь інтенсивності критеріальної властивості явища чи процесу, що досліджується. Використання даної шкали обумовлюється, по-перше, тим, що вона має універсальний характер та

широко застосовується для якісної градації кількісних критеріїв при оцінці економічних процесів, по-друге, дає можливість адекватно економічно інтерпретувати отримані результати. Чисельні значення граничних значень шкали Харрінгтона отримані на основі аналізу і обробки великого масиву статистичних даних [28].

В роботі пропонується здійснювати наступну економічну інтерпретацію рівня стійкого розвитку:

висхідний – стан агропромислового сектору характеризується динамікою покращення показників стійкого розвитку, що проявляється як на загальному галузевому рівні, так і на рівні складових стійкого розвитку.

нейтральний – стан агропромислового сектору залишається без змін як на загальному галузевому рівні, так і на рівні складових стійкого розвитку.

спадний – стан агропромислового сектору характеризується наявністю кризових явищ різного ступеню та складності, що проявляються як на загальному галузевому рівні, так і на рівні складових стійкого розвитку.

Зважаючи на те, що значення інтегральних показників, за допомогою яких оцінюється рівень стійкого розвитку АПК та у розрізі виділених складових, змінюються від 0 до 1, та відповідно до значень градацій вербально-числової шкали Харрінгтона [28], пропонується використовувати наступну шкалу діапазонів станів АПК як для загального інтегрального показника, так і для показників за складовими (табл. 6).

Таблиця 6

Шкала діапазонів рівня стійкого розвитку АПК

[Scale of ranges of the level of sustainable development of the agribusiness]

Діапазон зміни інтегрального показника стану АПК I_{APK}	Характеристика рівня розвитку АПК
$0,00 \leq I_{APK} \leq 0,36$	Спадний
$0,36 < I_{APK} \leq 0,64$	Нейтральний
$0,64 < I_{APK} \leq 1$	Висхідний

Таким чином, результати оцінки рівня стійкого розвитку агропромислового сектору економіки України відповідно до побудованих інтегральних показників можуть бути подані у вигляді табл. 7.

Таблиця 7

Оцінка рівня стійкого розвитку АПК
[Assessment of the level of sustainable development of agriculture]

Інтегральний показник	Рівень стійкого розвитку за роками									
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
АПК у цілому (I_{APK})	↓	↓	↓	↓	→	→	→	→	↑	↑
Економічна (I_{econ})	↓	↓	↓	↓	→	→	→	→	↑	↑
Соціальна (I_{soz})	↓	↓	↓	↓	→	→	↑	↑	↑	↑
Екологічна (I_{ekolog})	↓	→	→	→	↑	↑	↑	↑	→	→

Примітка:

↓ – висхідний

→ – нейтральний

↑ – спадний.

Результати дослідження свідчать про те, що рівень стійкого розвитку агропромислового сектору економіки України на кінець аналізованого періоду має висхідний характер. Щодо рівня стійкого розвитку в розрізі виділених складових, то можна виділити таке:

економічна – з 2007 по 2010 рр. характеризується спадним рівнем стійкого розвитку, однак починаючи з 2012 р. – нейтральним, а за останні два роки (2015-2016 рр.) – висхідним. Це пов'язано, переважно, зі зростанням ВВП у галузі, збільшенням частки продукції АПК в експорті товарів України, необоротних активів та обсягом інвестицій в агропромисловий комплекс, що відіграють роль важливого джерела забезпечення стійкого розвитку АПК;

соціальна – з 2013 по 2016 рр. демонструє висхідну тенденцію рівня стійкого розвитку АПК, що обумовлено, в першу чергу, зростанням середньої заробітної плати в галузі;

екологічна – пік висхідної тенденції рівня стійкого розвитку припадає саме на період з 2011-2014 рр., а за останні два роки відбувся перехід на нейтральний рівень стійкого розвитку. Це пов'язано, в першу

чергу, з збільшенням частки відходів в галузі в об'ємі всіх утворених відходів, по-друге – зі зменшенням посівної площі сільськогосподарських культур.

Таким чином, в дослідженні проведено оцінку рівня стійкого розвитку агропромислового сектору економіки з використанням методу таксономічного аналізу. Виявлено, що за останні роки спостерігається переважно висхідний рівень стійкого розвитку АПК, але окремої уваги заслуговує екологічна складова стійкого розвитку агропромислового сектору, що формує потребу у проведенні підприємствами галузі відповідних заходів щодо підвищення її рівня та підкреслює необхідність розробки механізмів адаптації до несприятливих умов функціонування та зменшення негативного впливу від господарської діяльності суб'єктів АПК на навколишнє середовище. У даному зв'язку в ході подальших досліджень у даному напрямку доцільно виділити розробку стратегій формування фінансового забезпечення стійкого розвитку АПК та виявлення факторів зовнішнього середовища, які впливають на рівень стійкого розвитку агропромислового сектору.

Література:

1. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
2. Борщук Є. М. Основи теорії стійкого розвитку еколого-економічних систем : монографія / Є. М. Борщук. – Львів: Растр-7, 2007. – 435 с.
3. Герасимчук З. В. Регіональна політика сталого розвитку: теорія, методологія, практика : монографія / З. В. Герасимчук. – Луцьк : Надстир'я, 2008. – 528 с.
4. Данилишин Б. М. Природно-ресурсний потенціал сталого розвитку України / Б. М. Данилишин, С. І. Дорогунцов, В. С. Міщенко. – К. : РВПС України, 1999. – 716 с.
5. Попова О. Л. Сталий розвиток агросфери України : політика і механізми / О. Л. Попова. – К. : Ін-т екон. та прогн. НАНУ, 2009. – 352 с.
6. Лопатинський Ю. М. Детермінанти сталого розвитку аграрних підприємств : [монографія] / Ю. М. Лопатинський, С. І. Тодорюк. – Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2015. – 220 с.

7. Alawode A. A. What is Financial Stability? / Abayomi A. Alawode, Mohammed Al Sadek // Financial Stability Paper Series, 2008. – №1. – P. 26.
8. Іванчук К. О. Теоретичні підходи до визначення сутності категорії «розвиток підприємства» / К. О. Іванчук // Стратегія і механізми регулювання промислового розвитку, 2012. – С. 231-239.
9. Раєвнева О. В. Управління розвитком підприємства : методологія, механізми, моделі / О. В. Раєвнева : монографія. — Х. : ВД «ІНЖЕК», 2006. — 496 с.
10. Юшкевич О. О. Систематизація поглядів до теорії розвитку підприємства як відкритої системи / О. О. Юшкевич // Вісник ЖТУ. Економічні науки. – № 2(56) — 2011. – С. 179-183.
11. Большой энциклопедический словарь. — М. : Большая российская энциклопедия, 1997. – 1456 с.
12. Словник української мови / [за ред. І. К. Білодіда]. : В 11 т. — К. : Наук. думка, 1978. — Т. 9. – 710 с.
13. Даль В. И. Толковый словарь живого великорусского языка / В. И. Даль: В 4 т. — СПб. : Диамант, 1998. — Т. 4. – 638 с.
14. Общая теория систем: Самоорганизация, устойчивость, разнообразие, кризисы. Изд. 3, 2012. – 224 с.
15. Гончаренко М. О. Дослідження факторів, що впливають на стійкість розвитку підприємства / М. О. Гончаренко // Вісник соц.-економічних досліджень, № 40. – 2010. – С. 36-40.
16. Основи екології. Екологічна економіка та управління природокористуванням : підручник / За заг. ред. Л. Г. Мельника та М. К. Шапочки. – Суми, 2005. – 759 с.
17. IUCN/UNEP/WWF World. Conservation Strategy : Livingre sources conservation for sustainable development, IUCN, Gland, Swit .– Zerland, 1980.– P. 125-214.
18. Наше общее будущее: Доклад Международной комиссии по окружающей среде и развитию. – М.: Прогресс, 1989. – 376 с.
19. Що таке сталий розвиток: принципи та історія [Електронний ресурс]. – Сталий розвиток для України. Режим доступу: <http://sd4ua.org/shho-take-stalij-rozvitok/bazovi-dokumenty/>.
20. Академічний тлумачний словник [Електронний ресурс]. – Словник української мови. – 1970-1980 рр., Режим доступу:

<http://sum.in.ua/>.

21. Гончаренко М. О. Дослідження стійкості розвитку підприємства як економічної системи / М. О. Гончаренко // Труды ОПУ. Экономика, Вып. 1(33)-2(34). – 2009. – 243 с.

22. Савчук В. П. Финансовый менеджмент предприятий: прикладные вопросы с анализом деловых ситуаций / В. П. Савчук. – К.: Максимум, 2001. – 600 с.

23. Гамалій В. Ф. Дослідження стійкості функціонування промислово-економічних систем / В. Ф. Гамалій, І. В. Ніколаєв // ВЕН України, 2008. – № 1. – С. 14-17.

24. Крамаренко Г. О. Фінансовий аналіз / Г. О. Крамаренко, О. Є. Чорна. – К. : ЦУЛ, 2008. – 392 с.

25. Економічний енциклопедичний словник: у 2 т. / [С. В. Мочерний, Я. С. Ларіна, О. А. Устенко, С. І. Юрій]; за ред. С. В. Мочерного. – Львів : Світ, 2006. – Т. 2. – 568 с.

26. Прадун В. П. Економіко-екологічні основи сталого розвитку регіональних агропромислових комплексів : Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня док. екон. наук. : спец. 08.07.02. НАНУ. Об'єднаний інститут економіки / В. П. Прадун. – Л., 2005. – 41 с.

27. Шевчук В. Формування інноваційної моделі сталого розвитку України в посткризовий період / В. Шевчук // Економічний часопис ХХІ. – 2010. – № 2. – С. 6-8.

28. Любушин Н. П. Комплексный экономический анализ хозяйственной деятельности / Н. П. Любушин ; 2-е изд., перераб. и доп. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2005. – 448 с.

29. Прутська О. О. Оцінювання земельних ресурсів в Україні в контексті формування аграрного ринку : досвід та перспективи / О. О. Прутська, А. В. Непиталюк // Економіка розвитку, 2017. – № 2(82). – С. 60-66.

30. Пилипенко А. А. Формалізація стратегічних орієнтирів стійкого розвитку інтегрованої структури бізнесу в розрізі її архітектурного представлення / А. А. Пилипенко, І. В. Ялдінін // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – № 7. - С. 253-260.

References:

1. Ofitsiinyi sait Derzhavnoi sluzhby statystryky Ukrainy [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
2. Borshchuk Ye. M. *Osnovy teorii stiikoho rozvytku ekoloho-ekonomichnykh system* [Fundamentals of the theory of sustainable development of ecological and economic systems] : monohrafiia / Ye. M. Borshchuk. – Lviv: Rastr -7, 2007. – 435 p.
3. Herasymchuk Z. V. *Rehionalna polityka staloho rozvytku: teoriia, metodolohiia, praktyka* [Regional policy of sustainable development: theory, methodology, practice] : monohrafiia / Z. V. Herasymchuk. – Lutsk : Nadstyr'ia, 2008. – 528 p.
4. Danylyshyn B. M. Pryrodno-resursnyi potentsial staloho rozvytku Ukrainy / B. M. Danylyshyn, S. I. Dorohuntsov, V. S. Mishchenko. – K. : RVPS Ukrainy, 1999. – 716 p.
5. Popova O. L. Stalyi rozvytok ahrosfery Ukrainy : polityka i mekhanizmy / O. L. Popova. – K. : In-t ekon. ta prohn. NANU, 2009. – 352 p.
6. Lopatynskiy Yu. M. *Determinanty staloho rozvytku ahrarnykh pidpriemstv* [Determinants of sustainable development of agricultural enterprises] : [monohrafiia] / Yu. M. Lopatynskiy, S. I. Todoruk. – Chernivtsi : Chernivetskyi nats. un-t, 2015. – 220 p.
7. Alawode A. A. What is Financial Stability? / Abayomi A. Alawode, Mohammed Al Sadek // Financial Stability Paper Series, 2008. – №1. – P. 26.
8. Ivanchuk K. O. *Teoretychni pidkhody do vyznachennia sutnosti katehorii «rozvytok pidpriemstva»* [Theoretical approaches to defining the essence of the category "enterprise development"] / K. O. Ivanchuk // Stratehiia i mekhanizmy rehuliuвання promyslovoho rozvytku, 2012. – P. 231-239.
9. Raievniva O. V. *Upravlinnia rozvytkom pidpriemstva : metodolohiia, mekhanizmy, modeli* [Enterprise development management: methodology, mechanisms, models] / O. V. Raievniva : monohrafiia. — Kh. : VD "INZHEK", 2006. — 496 p.
10. Yushkevych O. O. *Systematyzatsiia pohliadiv do teorii rozvytku pidpriemstva yak vidkrytoi systemy* [Systematization of the views of the theory of enterprise development as an open system] / O. O. Yushkevych // Visnyk ZHTU. Ekonomichni nauky. – № 2(56) — 2011. – P. 179-183.

11. Bolshoy entsiklopedicheskiy slovar. — M. : Bolshaya rossiyskaya entsiklopediya, 1997. — 1456 p.
12. Slovnyk ukrainskoi movy / [za red. I. K. Bilodida]. : V 11 vol. — K. : Nauk. dumka, 1978. — Vol. 9. — 710 p.
13. Dal V. I. Tolkovyyiy slovar zhivogo velikoruskogo yazyika / V. I. Dal: V 4 vol. — SPb. : Diamant, 1998. — Vol. 4. — 638 p.
14. Obschaya teoriya sistem: Samoorganizatsiya, ustoychivost, raznoobrazie, krizisyi. Izd. 3, 2012. — 224 p.
15. Honcharenko M. O. *Doslidzhennia faktoriv, shcho vplyvaiut na stiikist rozvytku pidpriemstva* [Investigation of factors affecting the sustainability of enterprise development] / M. O. Honcharenko // Visnyk sots.-ekonomichnykh doslidzhen, № 40. — 2010. — P. 36-40.
16. Osnovy ekolohii. Ekolohichna ekonomika ta upravlinnia pryrodokorystuvanniam : pidruchnyk / Za zah. red. L. H. Melnyka ta M. K. Shapochky. — Sumy, 2005. — 759 p.
17. IUCN/UNEP/WWF World. Conservation Strategy : Livingre sources conservation for sustainable development, IUCN, Gland, Swit .— Zerland, 1980.— P. 125-214.
18. Nashe obschee budushee: Doklad Mezhdunarodnoy komissii po okruzhayushey srede i razvitiyu. — M.: Progres, 1989. — 376 p.
19. Shcho take stalyyi rozvytok: pryntsypy ta istoriia [Electronic resource]. — Stalyyi rozvytok dlia Ukrainy. Access mode : <http://sd4ua.org/shho-take-stalij-rozvitok/bazovi-dokumenty/>.
20. Akademichnyi tлумachnyi slovnyk [Electronic resource]. — Slovnyk ukrainskoi movy. — 1970-1980 rr., Access mode : <http://sum.in.ua/>.
21. Honcharenko M. O. *Doslidzhennia stiikosti rozvytku pidpriemstva yak ekonomichnoi systemy* [Investigation of enterprise development sustainability as an economic system] / M. O. Honcharenko // Trudyi OPU. Ekonomika, Issue. 1(33)-2(34). — 2009. — 243 p.
22. Savchuk V. P. Finansovyyiy menedzhment predpriyatiy: prikladnyie voprosyi s analizom delovyih situatsiy / V. P. Savchuk. — K.: Maksimum, 2001. — 600 p.
23. Hamalii V. F. *Doslidzhennia stiikosti funktsionuvannia promyslovo-ekonomichnykh system* [Investigation of the stability of the functioning of

industrial-economic systems] / V. F. Hamalii, I. V. Nikolaiev // VEN Ukrainy, 2008. – № 1. – P. 14-17.

24. Kramarenko H. O. Finansovy analiz / H. O. Kramarenko, O. Ye. Chorna. – K. : TSUL, 2008. – 392 p.

25. Ekonomichnyi entsyklopedychnyi slovnyk: u 2 t. / [S. V. Mochernyi, Ia. S. Larina, O. A. Ustenko, S. I. Yurii]; za red. S. V. Mochernoho. – Lviv : Svit, 2006. – Vol. 2. – 568 p.

26. Pradun V. P. Ekonomiko-ekolohichni osnovy staloho rozvytku rehionalnykh ahropromyslovykh kompleksiv : Avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia dok. ekon. nauk. : spets. 08.07.02. NANU. Ob'iednanyi instytut ekonomiky / V. P. Pradun. – L., 2005. – 41 p.

27. Shevchuk V. *Formuvannia innovatsiinoi modeli staloho rozvytku Ukrainy v postkryzovyi period* [Formation of an innovative model of Ukraine's sustainable development in the post-crisis period] / V. Shevchuk // Ekonomichnyi chasopys XXI. – 2010. – № 2. – P. 6-8.

28. Lyubushin N. P. Kompleksnyi ekonomicheskyy analiz hozyaystvennoy deyatel'nosti / N. P. Lyubushin ; 2-e izd., pererab. i dop. – M. : YUNITI-DANA, 2005. – 448 p.

29. Prutska O. O. *Otsiniuvannia zemelnykh resursiv v Ukraini v konteksti formuvannia ahrarnoho rynku : dosvid ta perspektyvy* [Assessment of land resources in Ukraine in the context of the formation of the agricultural market: experience and prospects] / O. O. Prutska, A. V. Nepytyaliuk // Ekonomika rozvytku, 2017. – № 2(82). – P. 60-66.

30. Pylypenko A. A. *Formalizatsiia stratehichnykh oriientyriv stiikoho rozvytku intehrovanoi struktury biznesu v rozrizi yii arkhitekturnoho predstavlennia* [Formalization of strategic guidelines for sustainable development of an integrated business structure in the context of its architectural representation] / A. A. Pylypenko, I. V. Yaldin // Aktualni problemy ekonomiky. – 2010. – № 7. - P. 253-260.

Інформація про авторів

1. Берест Марина Миколаївна;
2. к. е. н.;
3. доцент;
4. доцент кафедри фінансів;

5. Харківський національний економічного університет імені
Семена Кузнеця;

6. 61166, м. Харків, пр. Науки, 9-а;

7. marina_berest@ukr.net;

8. 0679006238.

1. Дудка Майя Олександрівна;

2.

3.

4. аспірант кафедри фінансів;

5. Харківський національний економічного університет імені
Семена Кузнеця;

6. 61166, м. Харків, пр. Науки, 9-а;

7. dudkamaya@gmail.com;

8. 0631963425.

Информация об авторах

1. Берест Марина Николаевна;

2. к. э. н.;

3. доцент;

4. доцент кафедры финансов;

5. Харьковский национальный экономический университет имени
Семена Кузнеця;

6. 61166, г. Харьков, просп. Науки, 9-а;

7. marina_berest@ukr.net;

8. 0679006238.

1. Дудка Майя Александровна;

2.

3.

4. аспирант кафедры финансов;

5. Харьковский национальный экономический университет имени
Семена Кузнеця;

6. 61166, г. Харьков, просп. Науки, 9-а;

7. dudkamaya@gmail.com;

8. 0631963425.

Information about the authors

1. Berest Marina;

2. PhD in Economics;
  3. Associate Professor;
  4. Associate Professor of the Department of Finance;
  5. Simon Kuznets Kharkov National University of Economics;
  6. 9-A Nauky Ave., Kharkiv, Ukraine, 61166;
  7. marina_berest@ukr.net;
  8. 0679006238.
1. Dudka Maya;
  - 2.
  - 3.
  4. postgraduate student of the Department of Finance;
  5. Simon Kuznets Kharkov National University of Economics;
  6. 9-A Nauky Ave., Kharkiv, Ukraine, 61166;
  7. dudkamaya@gmail.com;
  8. 0631963425.